

Инкасаторът събира наема на всяко трето число от месеца, около пет след обяд. Познаваме го по дългото, упорито звънене, в чийто заповеднически тон има нещо от военната тревога. Сигурно някога е бил старшина. Как един и същ звънец на входа може да притежава цяла гама от различни звуци и значения! Понякога той ни смразява: някой носи лоши вести. Друг път звучи весело като звънче на Връбница, трети път – потайно, а чрез накъсания си заплашителен ритъм издава скритите намерения на посетителя много по-рано преди да ги покаже самият той. По звъненето веднага познаваме своите и онези, които ни идват по-често на гости...

Но когато дойде той, Лола и аз мълчим в тъмнината зад заключената врата и надничаме през шпионката. Виждаме нашия неканен гост много отдалечен, гледан сякаш през бинокъл, обърнат наопаки. Стои на изтривалката, облечен със сивожълтеникаво палто, чиито рамене са избелели под бремето на годините, които е помъкнал на гърба си. Под измачканата мръсна карирана риза, на онези места, където няма копчета, се вижда излинял бархетен потник. Целият този денк с раздърпана старост е вързан с усукана вратовръзка с неопределен цвят и десен, който не прозира през копринено-мазната ципа. Инкасаторът не изпуска от ръка кожената си чанта – своята подвижна канцелария. Досеща се, че сме вътре и че сме се спотаили, защото пак нямаме пари за наем, но нищо не може да ни направи, освен да продължава да звъни и да изпълнява все същия монолог за човешката поквареност и безотговорно отношение към задълженията пред организацията, която ни е подсигурила жилище. След като звъни, звъни известно време, докато не му изтръпне пръстът от натискане и след като събужда малката ни

дъщеря (чуваме плача ѝ от дъното на стаята), наплюнчва с език химическия си молив и пише известие за наема; слиза по стълбите, като преди това е пхнал жълтата хартийка във вратата. На площадката се спира още веднъж и ни дебне, а след това окончателно си заминава.

Оставаме още една минута в тъмния коридор, очи в очи. Кой сме ние? Двама млади, които на трето число от месеца нямат вече пари за наем. Стоим така като временни победители над Инкасатора, но ни обзема чувство на поражение и безсилие. Всеки ден сме обкръжени от стабилни, улегнали хора, здраво стъпили на земята; от хора, които командват и знаят своето място. От тях лъха увереност, в техните портфейли са подредени уверения, че нямат дългове в живота, и към обществото. Когато си мисля за тях, се чувствам още по-неспособен да задържа малкото си семейство на повърхността и да го превода през всички клопки и опасности до щастлив изход, който трябва да съществува някъде във времето пред нас. Големите, измъчени очи на младата ми жена поглеждат със страх към идващия ден, без всякаква надежда да се случи някакво чудо и да се измъкнем от блатото. Все пак, в тях чета сляпо доверие в способностите ми – бедната, и въпреки всичко, ми вярва!

Нима сме виновни, че още на първи неблагоприятно сме си изхарчили парите, полагащи ни се за целия месец? Толкова ли е непростим грехът, че все още желаем много неща, от които, мислим си, сме лишени, а се задоволяваме с дреболии? А и пак оставаме невероятно бързо с празни ръце, въпреки че сме купили само три книги, за които толкова дълго сме мечтали; нов шлифер за Лола и чанта за бебе, бутилка вино и две грамофонни плочи (Шарл Азнавур и Концерт за цигулка и оркестър от Пьотр Илич Чайковски), върнали сме взетите назаем пари и веднъж сме излезли да вече-

ряме на ресторант, смаяни от хората, които ни заобикаляха там, от всички онези, за които излизането всеки ден е съвсем естествено нещо... И какво? Още на третия ден от часа, когато съм донесъл в къщи пълния син плик със заплатата, тършуваме по джобовете на зимните палта, за да открием някоя забравена банкнота. Веднъж открих така цяло съкровище от дребни пари в подплатата на старо яке, в която с години бяха стояли монетите, изпадали от пробития джоб! О, щастие! От кого да взема назаем? И колегите ми от канцеларията са на същото дередже и едва свързват двата края от първи до първи. Член съм на Взаимоспомагателната каса, но когато най-сетне открих касиерката й, тя ми каза, че в Касата нямало нито грош и че трябвало да си дам заявката най-малко един месец предварително, ако искам да се вредя за заем!

Чувствам се безсилен в тази неравностойна борба с града, който на всяко първо число ми праща сметки за ток, вода, наем, изплащане на заеми, поземлен данък, членски внос за профсъюзите, задължителен абонамент за ведомствени вестници, които не чета... С тези бланки ме заплашват с изселване от жилището или с "прекъсване на захранването с електрическа енергия, ако не изплатите сумата в срок от три дни след получаване на известието. Обжалването не отлага изпълнението". Заробен съм. Заробен. Окончателно и безвъзвратно в мрежата. Точка.

На следващия ден Инкасаторът променя начина, по който звъни, и Лола му отваря доверчиво, мислейки, че е някой друг. В същия миг той нахълтва покрай нея като глиган и вече няма мърдане; каним го да седне, той се плъосва в единствения ни фотьойл и оставя кожената чанта до краката си. Когато ни хване така, без пари, неочаквано показва превъзходство. Кой би могъл да си помисли, че този старец,

отдавна вече пенсионер, работещ на хонорар в Жилфонд, този човек, значи, който, съдейки по всичко, отдавна е трябвало да започне подготовката си за напускане на този свят, може така да се наслаждава на неприятното положение, в което сме се оказали. Обслужваме го като двама селяни-изполичари с кафе и коняк, търпеливо понасяме дрънканиците му за необходимостта от редовно плащане на наема, за своето великодушие и готовност въпреки всичко да си затвори едното око (защото уж ни бил харесал) и да погледа два-три дена през пръсти, след което нямало начин, трябвало да докладва, за случая, пред компетентните органи, а тогава сме щели да платим не само дълга, но и лихва, затова че задържаме обществените пари за наема! След втората чаша. той съвсем губи връзка: от беззъбата му уста се точи несвързан лигав, монолог за това какъв е бил и колко са го ценели някога; за това, че и днес се ползва с авторитета на най-строг инкасатор; разкрива ни малките си мръсни трикове, с чиято помощ събира наема от онези, които нямат пари да платят, показва някакви омазани хартии, които доказват някогашното му величие, вади от портфейла си, който едва не се е разпаднал, оръфани снимки, та трябва да го търсим в групата избледнели мъртви лица! "Ха познайте де, познайте кой съм аз! Ето, този отляво, на втория ред отгоре! А, какво ще кажете? Виж само каква гъста коса съм имал!"

Питам се какво кара този стар тромав мях да ни доказва кой е бил и как е изглеждал някога, да се възползва от преимуществото си в момента, че ни е заварил без пари, ако не тайният копнеж на всяка, та дори и най-незначителната личност да спечели някак си необходимото уважение на другите, да почувства поне малко превъзходство, малко сладка власт и така поне малко да се понаслаждава на своята сигурност, смучейки със сламка от чуждата беда. Истинско

чудо е, че изпадналите в неволя не разбират чуждата неволя! Няма по-жестоки цербери за просящите от портиерите, които и сами живеят от бакшиш – един вид просия!

Следващия месец му плащаме наема, като при това му даваме и солиден бакшиш, но не го пускаме вътре. Тозчас се свива като смачкано насекомо, докато попълва квитанцията на коленете си, върху които е поставил чантата. Изглежда, че съжалява, задето този път сме в състояние да му платим, макар и да е спечелил от нас. Предпочита да ни е заварил неподготвени и отново, поне за малко, да бъде Някой! Но под привидното раболепие, с което ни благодари, проблясва търпеливото му лукавство: "Ще ви издебна аз вас още следващия път..." – мисли си, слизайки по стъпалата заднишком, разочарован, че за един месец му се е изплъзнал случаят да държи двама млади в шах.

Или пък започва да се обажда чиновническата ми параноя? Справедливо ли обвинявам един самотен старец, който не е имал с кого да сподели мисли за жестокостта и изнудвачеството? Дали не съм почнал да чета във всеки жест заговор срещу мен? Боже мой, какво да правя? Вече на никого нищо не вярвам!